

L. Olivová-Nezbedová, J. Malenínská: **Slovník pomístních jmen v Čechách** **(Úvodní svazek)**

Academia (Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český),
Praga 2000, 169 str.

Jožica Škofic

IZVLEČEK: V članku je predstavljen Uvodni zvezek k Slovarju nenaselbinskih zemljepisnih lastnih imen na Češkem (Slovník pomístních jmen v Čechách, Úvodní svazek), ki ga je leta 2000 v Pragi izdala Academia. Slovar nenaselbinskih zemljepisnih lastnih imen na Češkem bo imel karte najpogostejših leksikalnih enot in bo obsegal okrog 45000 geselskih člankov s pol milijona imen, zbranih na Češkem v letih 1963–1980.

ABSTRACT: The article presents the Introductory Volume to the Dictionary of Microtoponyms in the Czech Republic (Slovník pomístních jmen v Čechách, Úvodní svazek) published in Prague by Academia in the year 2000. The Dictionary of Microtoponyms in the Czech Republic will include maps for the most frequent lexical units. It will comprise approximately 45,000 entries dealing with 500,000 microtoponyms collected between 1963 and 1980.

Češka onomastika ima z deli A. Profousa, L. Hosáka, R. Šrámka, K. Olive, V. Šmilauerja in drugih oz. z njihovimi raziskavami naselbinskih/krajevni lastnih imen bogato tradicijo, avtorji *Slovníka pomístních jmen v Čechách* pa želijo z njim postaviti temelj sistematičnemu raziskovanju jezikoslovnega in imenoslovnega vidika češke mikrotoponimije, saj analiza polnopomenskih leksikalnih enot, ki se pojavljajo v nenaselbinskih zemljepisnih lastnih imenih po besedah ene od avtoric in piske predgovora Libuše Olivové-Nezbedové omogoča tudi globlje poznavanje besednega zaklada (češkega) jezika, občnih besed in njihovih pomenov, razširjenosti posameznih apelativov, besedotvornih načinov ter glasoslovnih sprememb in njihove razširjenosti. Slovar omogoča tudi primerjavo med naselbinskimi in nenaselbinskimi zemljepisnimi lastnimi imeni ter različnimi poimenovalnimi postopki v preteklosti in sedanjosti, na njegovi osnovi pa bo mogoče iskati tudi tuje prvine v teh poimenovanjih. Slovar naj bi postal tudi temelj za interdisciplinarne študije o pretekli naseljenosti in socialni razslojenosti podeželja ter o načinih gospodarjenja

in izkoriščanju naravnih virov. Slovar nenaselbinskih zemljepisnih lastnih imen na Češkem prinaša imena, ki so bila v rabi na Češkem v drugi polovici 20. stoletja – prinaša torej sinhrono narečno gradivo in je sinhroni topografski slovar, na nekaterih mestih prepleten z elementi zgodovinskega topografskega slovarja. V približno 45000 geselskih člankih je obdelanih pol milijona dokumentiranih imen, zbranih na ozemlju Češke v letih 1963–1980.

Knjiga *Slovník pomístních jmen v Čechách, Úvodní svazek*, je sestavljena iz več delov. Uvodnim poglavjem (Predgovor, Seznam krajšav in znakov ter Zemljevid Češke z vrisanimi orientacijskimi točkami, tj. sedeži nekdanjih sodnih okrajev) sledi obširna predstavitev Slovarja in njegovega nastajanja ter zgradbe geselskih člankov (avtorica L. Olivová-Nezbedová) ter izbor iz obdelanih geselskih člankov, katerih avtorici sta L. Olivová-Nezbedová in Jitka Malenišská. Zadnje poglavje je obširen bibliografsko urejen seznam virov in literature, med katero najdemo tudi štiri slovenska dela: R. Badjura, Ljudska geografija, Terensko izrazoslovje (Ljubljana 1953), F. Bezljaj, Etimološki slovar slovenskega jezika I–III (Ljubljana 1976, 1982, 1995), F. Bezljaj, Slovenska vodna imena I (Ljubljana 1961), D. Ludvik, Nekaj hidronimov na Slovenskem (Slavistična revija 20, 1972, str. 181–205).

Slabost seznama krajšav in znakov je, da so avtorji za nekatere pomene uporabili različne znake (na primer: < in ← 'oblika pred znakom se je razvila iz oblike za njim') oz. so nekatere krajšave (n., p., pol., s., sv.) uporabili v več pomenih (na primer: n. 1. 'nad', 2. 'následující', 3. 'nebo'), kar je kljub možnosti, določiti pravi pomen krajšave s pomočjo sobesedila, gotovo moteče in bi bilo bolje, če bi za vsak izraz uporabili različno krajšavo – posebno, ker avtorji tudi sicer uporabljajo različne tipe krajšanja: kratice iz ene (A 'apelativum') ali več črk (AV ČR 'Akademie věd České republiky', SaS 'Slovo a slovesnost', VJ 'vlastní jméno'), krajšave s piko za eno (č. 'číslo') ali več črkami (atd. 'a tak dále') ali krajšave zloženek in besednih zvez (čes.-mor. 'česko-moravský', po Kr. 'po Kriristu').

Glede lokalizacije nenaselbinskih zemljepisnih lastnih imen v Slovarju nadaljujejo s tradicijo iz dela A. Profousa Krajevna imena na Češkem – za posameznim nenaselbinskim imenom je navedena krajšava sedeža bivšega sodnega okraja in za poševnico ime katastrske občine ali naselja, v katerega bližini se nenaselbinsko ime pojavlja (krajšave sedežev bivših sodnih okrajev so povzete iz dela V. Šmilauerja Naselitev Češke v luči krajevnih imen).

Na straneh 21–58 avtorica L. Olivová-Nezbedová predstavlja zgodovino nastajanja Slovarja nenaselbinskih zemljepisnih lastnih imen/mikrotoponimov na Češkem in ovire, ki so jih avtorji Slovarja morali pri tem premagovati, navaja pogoje in temeljna (jezikoslovna, geografska idr.) dela, ki so omogočili nastanek Slovarja, razčlenjuje imensko gradivo v njem, glede na vrsto poimenovanih objektov ter povezanost imena in objekta, starost imen, pogostost pojavljanja v različnih delih Češke, prehajanje iz naselbinskega lastnega imena v nenaselbinsko lastno ime in obratno. Avtorica v tem poglavju na kratko predstavi tudi jezikovno stran teh imen (podrobneje je bila ta razčlenjena v monografiji *Pomístní jména v Čechách* (Praga: Academia, 1995), predstavljeni v *Jezikoslovnih zapiskih* 3, 1997, str. 249–255): njihov izvor in (besedo)tvorni način, spreminjanje njihove podobe v zgodovinskih virih, glasoslovno, oblikoslovno ali leksikalno knjižno/narečno obliko.

Za pravilno branje in razumevanje podatkov je posebno pomembno poglavje Zgradba geselskega članka v Slovarju. Geselski članki so sestavljeni takole (vsi razdelki niso nujno zastopani v vsakem geselskem članku):

– geselska beseda/iztočnica/ime v imenovalniku ednine (oz. množinski samostalnik v imenovalniku množine) pri samostalnikih in imenovalniku ednine moškega spola pri pridevniki in posamostaljenih pridevniki, zapisana v verzalkah; iztočnice s šestimi ali več pojavitvami imajo tu zapisano tudi frekvenco pojavljanja;

– slovnična oznaka iztočnice (če gre za dve enakopisni besedni vrsti, sta obravnavani v istem geselskem članku, a vsaka posebej za svojo rimsko številko I ali II);

– zapis imena z lokalizacijo: **1 a** brezpredložna imena (z razdelki: enobesedna imena, dvobesedna imena z ujemalnim prilastkom, večbesedna imena z veznikom *in* ali brez njega, množinska imena – razdeljena po Šmilauerjevi semantični klasifikaciji zemljepisnih lastnih imen – itd.), **1 b** predložna imena; izpisana so tudi imena iz katastrov, knjig in časopisov, arhivov in muzejev – vse znotraj geselskega članka razvrščeno po abecedi, tudi končaji različnih (predložnih) oblik;

– poimenovani objekti: **2 a** poimenovani z brezpredložnimi imeni, **2 b** poimenovani s predložnimi imeni (oboje s frekvenco pojavljanja tudi pri imenih, ki imajo do pet pojavitev; največja frekvenca je poudarjena s krepkim tiskom); kadar se lastno ime iz iztočnice geselskega članka pojavlja v različnih oblikah in besednih zvezah, je z nadpisano številko pojasnjeno, na katere vrste objekt se zapis nanaša;

– **3** razlaga (izvor – iz lastnega, npr. osebnega, ali občnega imena; tvorjenost; prevzetost osnove iz tujega jezika; motivacija – tudi z zgodovinskimi podatki o objektu, če ni bilo mogoče najti ustreznega apelativa, s katerim bi bilo mogoče pojasniti pomen; razvoj – npr. različne glasovne spremembe v narečni obliki imena; jezikovna oblika);

– **4** enakopisna/enakozvočna krajevna imena (izvorna povezanost s krajevnimi imeni);

– **5** kazalka od osnovne besede k tvorjenkam oz. od tvorjenke k osnovni besedi (ta razdelek je osnova za različne besedotvorne študije); nekatere tvorjenke iz obstoječega osnovnega imena (tj. posamostaljeni svojilni pridevniki iz samostalnškega imena in množinski samostalnik) in glasovne različice so v slovarju predstavljene v podgeslih;

– za pomišljajem na koncu geselskega članka je kratica avtorja geselskega članka;

– geselski članki besed – imen, ki imajo šest ali več pojavitev (lahko v različnih oblikah in besednih zvezah), imajo tudi karto, na kateri je ob kratici kraja s številko pojavitev imena prikazana tako lokalizacija/razširjenost kot frekventnost/pogostost posameznih leksikalnih enot – imen;

– kazalna gesla (od neknjižnih različic h knjižnim različicam, če taki zapisi obstajajo, in od tvorjenk k osnovnim, tj. netvorjenim besedam) omogočajo še večjo preglednost slovarja.

Zanimiv je tudi zadnji del tega poglavja, v katerem avtorica predstavlja nastajanje slovarja od zbranega in na kartotečnih listkih izpisanega gradiva do raču-

nalniško obdelanega ter strokovno pregledanega in analiziranega zapisa imen v geselskih člankih Slovarja nenaselbinskih zemljepisnih lastnih imen na Češkem.

Nemškemu povzetku tega poglavja sledi izbor obdelanih geselskih člankov. Skupaj jih je v Uvodnem zvezku 112, od črke A do Z (od vključno črke L 10 geselskih člankov – skupaj s kazalčnimi gesli), 34 geselskih člankov pa je opremljenih tudi s kartami.

Uvodni zvezek slovarja *Slovník pomístních jmen v Čechách* je zanimivo in obsežno znanstveno delo, ki bo z izidom celotnega slovarja nedvomno pomembno ne le za češko onomastiko, jezikoslovje in druge družboslovne stroke, ampak bo pomemben pripomoček pri izvedbi podobnih (ali manj obsežnih) projektov tudi drugod po svetu.